

Beata Lorens*

Od córki senatora do guwernantki Życie i działalność Lucyny Mioszewskej (1817–1893)

From Senator's Daughter to Governess Live and Activity of Lucyna Mioszewska (1817–1893)

Abstract: Lucyna Mioszewska, born in 1817 in a well-to-do family of landowners, was one of the first Polish female authors of educational handbooks and early reader books for children. Raised within the elite society of Kraków and prepared for a life in the realm of the affluent landed gentry, she lost the foundations of her existence as a result of family, political and economic circumstances. From the position of a senator's daughter, she was reduced to the role of governess and companion to an unrelated family. As a result of her support for the January Uprising in 1863, she could not choose her place of residence. Nevertheless, she accepted the changes in her life and made effort to support herself. She was involved in raising her sisters' children and girls from Galician landowner families. At the same time, she pursued her own literary and pedagogical interests, and published her own works as well as translations from foreign languages. This article aims to verify the basic biographical information and fill in the gaps in her biography based on handwritten sources which have not been used previously.

Keywords: Lucyna Mioszewska, education, governess, upbringing, Galicia, January Uprising.

* Beata Lorens (ORCID 0000-0003-3414-1760) – dr hab. prof. UR, pracuje w Instytucie Historii Uniwersytetu Rzeszowskiego, kontakt: blorens@ur.edu.pl.

Do kobiet zajmujących się w połowie XIX w. wychowaniem i edukacją dzieci, a także publikujących elementarze dla dzieci oraz poradniki pedagogiczne dla matek i nauczycieli należała Lucyna Mieroszewska. Jej poglądy w dziedzinie wychowania były przywoływane przez badaczy zajmujących się tą tematyką¹. Moim celem jest spojrzenie na życie Mieroszewskiej przez pryzmat źródeł oraz poszerzenie i weryfikacja informacji na jej temat, pojawiających się w obiegu naukowym. Biogram Mieroszewskiej, opublikowany przez Janinę Bieniarzównę w „Polskim Słowniku Biograficznym” w 1975 r., przez długie lata pozostawał najważniejszym, ale dość ogólnym, opartym na wspomnieniu pośmiertnym, źródłem informacji o bohaterce². W ostatnich latach wzrosło zainteresowanie Mieroszewską, przejawiane przez historyków wychowania, a także regionalistów³. Udostępniono również szerszemu gronu czytelników źródła pamiętnikarskie autorstwa Emilii z Jabłonowskich Skrzyńskiej⁴, które pozwalają wypełnić luki w biografii Mieroszewskiej. Owe dzienniki pobudziły zainteresowanie jej życiorysem i przyczyniły się do weryfikacji dotychczasowych ustaleń **dzięki mate-**

- 1 J. Falkowska, *Ambasadorki wychowania. Poglądy pedagogiczne polskich kobiet w II połowie XIX i początkach XX wieku*, Toruń 2018; teźże, *Wychowanie religijne w rodzinie. Dwugłos Lucyny Mieroszewskiej (1818–1893) i Stefanii Marciszewskiej–Posadzowej (1874–1855)*, w: *Religia a wychowanie do dialogu. Idee edukacyjne, filozoficzno-antropologiczne i teologiczne*, red. M. S. Wierzbicki, Warszawa 2018, s. 45–56; M. Stawiak-Ososińska, *Wychowanie domowe dziewcząt w świetle poglądów publicystów pierwszej połowy XIX wieku w Królestwie Polskim (rola i zadania matki w domowym wychowaniu córek)*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, 14 (2003) s. 285–300; A. Bołdyrew, *Matka i dziecko w rodzinie polskiej. Ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795–1918*, Warszawa 2008.
- 2 J. Bieniarzówna, *Mieroszewska (Mieroszowska) Lucyna, krypt. L. M.*, w: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), red. E. Rostworowski, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 815.
- 3 Publikacje prasowe i internetowe na temat Lucyny Mieroszewskiej zamieszczał Marcin Szwaja na łamach Internetowego Kuriera Proszowickiego; *Zapomniana patriotka, pisarka i pedagog: Lucyna Mieroszewska herbu Ślepowron (ur. 1818 – zm. 22.07.1893)*, http://www.24ikp.pl/skarby/ludzie/przyjaciele/mieroszewska_lucyna/art.php, dostęp: 18.04.2023.
- 4 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1855–1862*, do druku przyg., wstępem i komentarzem opatrzyli B. Lorens, J. Kuzicki, Rzeszów 2021; E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1877–1891*, do druku przyg., wstępem i komentarzem opatrzyli B. Lorens, J. Kuzicki, Rzeszów 2022.

riałom archiwalnym dotyczącym rodziny Mieroszewskich, zgromadzonym w polskich archiwach i bibliotekach oraz analizie listów Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, przechowywanych w Bibliotece Polskiej w Paryżu. Pozwalają one na uzupełnienie biografii i wskazanie przełomowych momentów w życiu Mieroszewskiej, które znacząco wpłynęły na jej losy.

Dzieciństwo i młodość w rodzinie senatorskiej

Lucyna Mieroszevska była córką Jacka Piotra Mieroszewskiego i Barbary z Wilczków. Przyszła na świat 12 czerwca 1817 r. w Krakowie, w domu przy ul. Szczepańskiej 369. Trzy dni później została ochrzczona imionami Lucyna Tekla Katarzyna⁵. Była drugą w kolejności córką Mieroszewskich. Jej starsza siostra Antonina Maria Stanisława urodziła się 13 czerwca 1816 r.⁶ Młodsza zaś – Amalia Helena Józefa, używająca drugiego imienia, przyszła na świat 1 marca 1819 r.⁷ Kolejność narodzin dzieci Barbary i Jacka Mieroszewskich oraz daty ich narodzin w dotychczasowej literaturze były podawane błędnie. Narodziny Lucyny datowano na 1818 r.⁸ i wskazywano ją dość często jako najstarszą z córek Mieroszewskich. Błąd ten popełnił nawet spokrewniony z nimi Stanisław Mieroszewski, który prezentując sylwetki członków rodu, pisał o Lucynie jako o najstarsze córce Jacka⁹. Również w czasie carskiego śledztwa prowadzonego w 1862 r., wiek Lucyny Mieroszewskiej określono na 42 lata (miała

5 Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANK), z. 328, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie, sygn. 27, Akta urodzin, uznania i przysposobienia Parafii Panny Maryi na rok 1817, s. 55.

6 ANK, z. 328, sygn. 26, Akta urodzin, uznania i przysposobienia Parafii Panny Maryi na rok 1816, s. 45.

7 ANK, z. 328, sygn. 34, Akta urodzin, uznania i przysposobienia Stanu Cywilnego dla parafii Panny Maryi na rok 1819, s. 18. Według Ireny Homoli i Bolesława Łopuszańskiego Helena urodziła się 2 marca; I. Homola, B. Łopuszański, *Wstęp*, w: *Kapitan i dwie panny. Krakowskie pamiętniki z XIX wieku*, przyg. do druku I. Homola, B. Łopuszański, Kraków 1980, s. 12.

8 J. Bieniarzówna, *Mieroszevska*, s. 815. Taką datę podano we wspomnieniu pośmiertnym drukowanym w krakowskim „Czasie”, nr 169, 27 lipca 1893, s. 3.

9 S. i S. Mieroszewscy, *Wspomnienia lat ubiegłych*, przyg. do druku M. i H. Baryczowie, Kraków 1984, s. 194.

wówczas 45 lat), uznając ją za starszą, natomiast jej starszej siostry Antoniny – na 40 lat (miała 46 lat)¹⁰.

Ojciec Lucyny – Jacek Piotr Mieroszewski herbu Ślepowron (1771–1850) reprezentował uboższą gałąź rodu w porównaniu z linią ordynatów myśłowickich. Poświęcił się karierze urzędniczej w Wolnym Mieście Krakowie, przechodząc przez szczeble drabiny od stanowiska asesora przy prefekturze krakowskiej do sekretarza generalnego Senatu Rzeczypospolitej Krakowskiej, a w 1834 r. został dożywotnim senatorem. Kres jego kariery nastąpił w 1837 r., kiedy na żądanie rezydentów mocarstw zaborczych został usunięty ze stanowiska i pozbawiony prawa do emerytury. Matka Barbara z Wilczków reprezentowała rodzinę o tradycjach służby wojskowej. Jej pięciu braci służyło w różnych armiach w czasach wojen napoleońskich i wszyscy zginęli śmiercią żołnierską przed urodzeniem się Lucyny Mieroszewskiej¹¹. Rodzina Mieroszewskich posiadała majątek Dalewice w Królestwie Polskim, wieś Kapelanekę pod Krakowem i kamienicę w samym mieście, najpierw przy ulicy Kanoniczej, a potem Grodzkiej¹².

Dzieciństwo i młodość Lucyny Mieroszewskiej przypadły na czas funkcjonowania Wolnego Miasta Krakowa, utworzonego w 1815 r. i obejmującego okręg około 1150 km², pozostającego pod wspólnym zarządem trzech zaborców do 1846 r., kiedy to na mocy dekretu cesarza Ferdynanda I wcielono Rzeczpospolitą Krakowską do Austrii. Ton życiu politycznemu i towarzyskiemu nadawali przedstawiciele arystokracji i ziemiaństwa¹³. Do tego kręgu zaliczała się również rodzina Mieroszewskich. Dziewczęta odebrały najpewniej edukację

10 Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), z. 241, sygn. 52, Stała Komisja Wojenno-Śledcza ustanowiona przy Namiestniku i Głównodowodzącym Wojskami w Królestwie Polskim, s.187, 192.

11 H. z Mieroszewskich Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, w: *Kapitan i dwie panny*, s. 31 przyp. 11; J. Bieniarzówna, *Mieroszewski Jacek Piotr h. Ślepowron*, w: PSB, t. XX, s. 816–818.

12 Archiwum Państwowe w Kielcach, z. 716, sygn. 24, Akta hipoteczne dóbr ziemskich powiatu miechowskiego, Dokumenty do dóbr ziemskich Dalewice z powiatu miechowskiego [1684] 1825–1872, k. 213–215. Majątek w Dalewicach należał do Jacka Mieroszewskiego i jego brata Jana Kazimierza Mieroszewskiego od 1801 r. W 1834 r. bratanica Mieroszewskiego Julia Wiktorowa z Gorzyc scedowała prawa do tych dóbr na Barbarę z Wilczków Mieroszewską.

13 S. Grodziski, *Rzeczpospolita Krakowska, jej lata i ludzie*, Kraków 2012, s. 20, 84–101.

domową, udzielaną im wspólnie z uwagi na niewielką różnicę w wieku. Uczyły się w Krakowie, mieszkając na ulicy Kanoniczej. Nauki pobierały przed południem, a popołudnia spędzały w rodzinnym majątku podmiejskim Kapelanka¹⁴. Na wychowanie dzieci duży wpływ miała ich matka. Barbara z Wilczków Mioszewska należała do grupy tzw. eforek, czyli Dam Dozoru, a więc pań nadzorujących szkoły żeńskie w Krakowie. Uczestnicząc w egzaminach na pensjach i w klasztorach żeńskich, zwanych popisami, Mioszewska zabierała również na nie swoje córki¹⁵. To pewnie tam młodzianka Lucyna obserwowała zmagania dziewcząt z materiałem egzaminacyjnym i powtarzała je jako zabawne anegdoty w towarzystwie rodziny¹⁶. Edukację dziewcząt uzupełniały przedstawienia odgrywane z okazji uroczystości rodzinnych, najczęściej imienin. Czasami ich obserwatorami było szersze grono widzów. Tak stało się w przypadku fragmentów sztuk *Powrót pośła* Juliana Ursyna Niemcewicza i *Barbara Radziwiłłówna* Franciszka Wężyka, przedstawionych w 1827 r. przed biskupem krakowskim Janem Pawłem Woroniczem i Klementyną z Tańskich Hoffmannową. Lucyna Mioszewska odgrywała rolę Zygmunta Augusta oraz Szarmanckiego¹⁷. Siostry uczestniczyły w życiu towarzyskim Krakowa od najmłodszych lat. Podczas obchodu imienin Marii z Rostworowskich Potockiej jako kilkuletnie dzieci inscenizowały u boku matki scenkę rodzajową przedstawiającą wróżenie Cyganki¹⁸. Z racji pełnienia przez matkę obowiązków prezesowej Dam Dobroczynności w 1837 r., panny Mioszewskej brały udział w publicznej zabawie karnawałowej, z której dochód przeznaczony był na cele charytatywne.

- 14 H. z Mioszewskich Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, s. 73. Majątek Kapelanka został w 1836 r. wydzierżawiony na sześć lat przez Edwarda i Klementynę ze Sławińskich Homolaców.
- 15 H. z Mioszewskich Darowska, *Uwagi i wspomnienia z życia towarzyskiego w Krakowie 1831–1837. Dodatek*, w: *Kapitan i dwie panny*, s. 144. Niewymieniona z imienia Mioszewska pełniła obowiązki eforek w latach dwudziestych XIX w.; R. Gąsior, T. Matula, *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627–1918*, Lublin 1998, s. 334.
- 16 S. i S. Mioszewszy, *Wspomnienia lat ubiegłych*, s. 194.
- 17 H. z Mioszewskich Darowska, *Uwagi i wspomnienia z życia towarzyskiego w Krakowie 1831–1837*, s. 138–139; *Pamiętnik R. 1830/31 i kronika pamiętnikowa (1787–1831) pułkownika Franciszka Salezego Gawrońskiego*, wyd. J. Czubek, Kraków 1916, s. 462.
- 18 *Pamiętnik R. 1830/31 i kronika pamiętnikowa (1787–1831)*, s. 452: „Wróżka p. Mioszewska Jackowa z córkami w szalacie dobre wróżąca powodzenie”.

Ze wspomnień Heleny Darowskiej wynika, że obecność na balu, gdzie wstęp uzależniony był od datku i pojawiały się tam osoby spoza kręgu towarzyskiego, należała do mało miłych obowiązków¹⁹. Już jako dorastające panny aktywnie uczestniczyły w życiu towarzyskim. Brały udział w wieczorach tańczących, balach i herbatach u generałowej Heleny Dembińskiej, żony gen. Henryka Dembińskiego, Mioszewszych, Ankwiczów, Wodzickich, Potockich²⁰. Korespondowały z przyjacielem rodziny pułkownikiem Franciszkiem Salezym Gawrońskim, który odwiedzał rodzinę Mioszewszych w Kapelance²¹.

Pobyt w Krakowie przeplatany był w lecie wyjazdami na wieś – do Dalewic, majątku Mioszewszych położonego w powiecie miechowskim, na wschód od Słomnik, czyli już na terenie Królestwa Polskiego. Wyjazd ten wiązał się z przekroczeniem granicy, a więc z uzyskaniem paszportu oraz poddaniem się kontroli i rewizji na granicy. Przy okazji rezydowania w Dalewicach odwiedzano okoliczne dwory, np. Oebschelwitzów w Błogocicach²².

Sądząc na podstawie wspomnień Heleny Mioszewskiej, późniejszej Darowskiej, ona i jej siostry były wychowane w patriotycznej, polskiej atmosferze i mocno zaangażowane w wydarzenia polityczne. Interesowały się kwestiami narodowymi i społecznymi, o których dyskutowały w towarzystwie, mimo iż liczyły sobie zaledwie kilkanaście lat. Taką postawę kształtował ojciec, który chętnie zabierał córki ze sobą, by obserwowały wydarzenia polityczne, np. związane z wkroczeniem do Krakowa wojsk trzech zaborców w 1836 r.²³

19 F. S. Gawroński, *Latopismo rodzinne mego żywota... Wybór z lat 1832–1845*, opr. M. Buczek, B. Schnaydrowa, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”, 13 (1967) s. 220; H. z Mioszewszych Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, s. 116–117.

20 H. z Mioszewszych Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, s. 32–33, 70–71, 76, 87, 105, 112, 117, 119.

21 Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dalej: BPAUiPAN), rkps 2164, t. 4, Bruliony listów F. S. Gawrońskiego 1834–1838, k. 44, 45v; rkps 2164; t. 5, Bruliony listów F. S. Gawrońskiego 1840–1849, k. 21; *Pamiętnik R. 1830/31 i kronika pamiętnikowa (1787–1831)*, s. 449, 455.

22 H. z Mioszewszych Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, s. 29–30, 83, 98, 104, 107, 109.

23 Tamże, s. 65, 70, 94.

Z kolei matka włączała je do działalności charytatywnej. Panny Mieroszewskie odznaczały się poczuciem humoru, odwagą i skłonnością do przygód²⁴. Odziedziczyły rodzinne zamiłowanie do pisania i układania wierszy, często żartobliwych, o czym świadczył utwór z 1841 r. dedykowany Juliuszowi Florkiewiczowi autorstwa młodej Lucyny Mieroszewskiej²⁵.

Nauczycielka i pisarka

Obie siostry Lucyny były zamężne. Wcześniej, 9 maja 1838 r. najmłodsza Helena poślubiła Józefa Darowskiego (1812–1849), uczestnika powstania listopadowego, emigranta, właściciela dóbr Turza w powiecie jasielskim i Sławkowice w powiecie wielickim, zapoznanego w lutym 1836 r., który zrobił na niej wyjątkowo duże wrażenie. Zmarł jednak stosunkowo młodo, bo mając zaledwie 37 lat²⁶. Starsza, Antonina 15 sierpnia 1844 r. wyszła za mąż za Sabina Nowosielskiego. Także i ona szybko straciła męża, gdyż Nowosielski zginął tragicznie 22 lutego 1852 r. w wyniku śmiertelnego postrzału podczas ładowania fuzji na polowaniu²⁷. Obie siostry na początku drugiej połowy XIX w. były już wdowami z kilkorgiem małych dzieci. Opieka nad siostrzeńcami i siostrzenicami bardzo mocno angażowała Lucynę Mieroszewską, która nie założyła rodziny. Helena Darowska miała trzech synów: Bolesława Henryka Antoniego (ur. 1839), Romana Adama (ur. 1842) i Adama Jacka (ur. 1846) oraz trzy córki: Helenę Sabinę Barbarę (ur. 1840), Marię (ur. 1845) i Barbarę Łucję (ur. 1847). Wieku dorosłego spo-

24 Tamże, s. 99–100.

25 J. Brzózka, *Dzieje rodziny Florkiewiczów herbu Ozdoba z Młoszowej w XIX wieku*, Kraków 2006, s. 166–167.

26 H. z Mieroszewskich Darowska, *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, s. 68, 72; I. Homola, B. Łopuszański, *Wstęp*, w: *Kapitan i dwie panny*, s. 12; F. S. Gawroński, *Latopismo rodzinne mego żywota... Wybór z lat 1832–1845*, s. 220.

27 F. S. Gawroński, *Latopismo rodzinne mego żywota... Wybór z lat 1832–1845*, s. 235; Biblioteka Polska w Paryżu (dalej: BPP), rkps 458, Papiery emigrantów. Litera „D”, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 7 maja 1858, s. 751: „Moja siostra jest wdową po mężu, którego nadzwyczaj kochała, a który z okropnego wypadku na polowaniu, bo przestrzeliwszy się nabijając fuzyą po kilku dniach okropnych cierpień umarł”.

śród tych dzieci dożył syn Bolesław i trzy córki²⁸. Z kolei Antonina Nowosielska doczekała się trzech synów: Wojciecha Jacka Sabina (ur. 1845), Stanisława (ur. 1847) i Antoniego Wojciecha Sabina (ur. 1851) oraz dwóch córek: Laury Marianny (ur. 1848) i Marianny Symforozy (ur. 1849). Do wieku dorosłego dożyło dwóch synów – Wojciech i Antoni – oraz córka Marianna²⁹.

Lucyna Mieroszewska po wyjściu za mąż swych sióstr pozostała wraz z rodzicami w majątku Dalewice. Po śmierci matki w grudniu 1845 r. opiekowała się ojcem³⁰. Wychowana w patriotycznej atmosferze angażowała się w wydarzenia związane z powstaniem krakowskim w 1846 r. i Wiosną Ludów w Krakowie. Zbierała składki na rzecz budowy pomnika dla uczczenia poległych w czasie procesji na Pogórze 27 lutego 1846 r. Ofiary zebrane przez nią i Helenę Żuchowską na początku kwietnia 1848 r. wyniosły 310 złp 29 gr.³¹ Kwestowała na pomoc więźniom politycznym i wsparcie dla Polaków zwalnianych z austriackich więzień. Wraz z siostrą Heleną Darowską zebrały 1520 złp 16 gr.³² Pomagała zbierać fundusze podczas przedstawień organizowanych w teatrze krakowskim, z których dochód miał być przeznaczony dla więźniów politycznych³³.

W majątku dalewickim często gościły siostry z dziećmi, którymi Mieroszewska się zajmowała, zyskując doświadczenie w opiece nad nimi. Pobyt na wsi, z dala od życia towarzyskiego, nie był tym, co Mieroszewską interesowało, ale przebywanie z siostrzeńcami i siostrzenicami pozwoliło jej rozwinąć zainteresowania pedagogiczne. Pisała o tym siostra Helena Darowska pod koniec lat

28 ANK, z. 328, sygn. 114, Akta urodzenia Parafii Panny Maryi w roku 1839, s. 7; sygn. 128, Akta urodzenia Parafii Panny Maryi w roku 1843, s. 26; sygn. 140, Akta urodzonych w Parafii Panny Maryi z roku 1846, s. 9; sygn. 144, Akta urodzonych w Parafii Panny Maryi w Krakowie 1847, s. 58; I. Homola, B. Łopuszański, *Wstęp*, w: *Kapitan i dwie panny*, s. 12.

29 Geneteka, <https://geneteka.genealodzy.pl>, dostęp: 19.04.2023.

30 „Dnia 8 w dzień Niepokalanego Poczęcia N. Marii Panny zesła z tego świata nieodżałowanej straty żona i matka, nasza przyjaciółka p. Mieroszewska z domu Wilczek, którą Basią nazywano, u siebie na wsi w Dalowicach. Mąż i córki w żałobie”; F. S. Gawroński, *Latopismo rodzinne mego żywota... Wybór z lat 1832–1845*, s. 238.

31 „Jutrzenka”, nr 19, 12 kwietnia 1848, s. 73.

32 „Jutrzenka”, nr 5, 27 marca 1848, s. 20; nr 11, 3 kwietnia 1848, s. 44.

33 „Jutrzenka”, nr 9, 31 marca 1848, s. 36.

czterdziestych XIX w., zapewne będąc już wdową, do kuzyna męża Mieczysława Darowskiego:

Mój Ojciec z Lucią siedzą więc sami na wsi, biedacy, oboje nie cierpią gospodarstwa, a lubią i potrzebują mieć stosunki z ludźmi, oboje też spokojności pragną. Zostawiłam im Bolusia, bo Lucia taka dobra, że jego nauki do pokąd wydoła podjęła się, na czym sędzę że chłopczyzna dobrze wyjdzie³⁴.

Bolesław Darowski, najstarszy z siostrzeńców, miał wówczas zapewne około dziesięciu lat. Obok zajmowania się rodzicami, a potem dziećmi sióstr, Lucyna Mieroszevska udzielała się również towarzysko, odwiedzając okoliczne dwory ziemiańskie i podtrzymując znajomości krakowskie, m. in. z rodziną Potockich³⁵.

Spokojne życie w Dalewicach zakończyło się po śmierci Jacka Mieroszewskiego, który zmarł 2 września 1850 r.³⁶ Zapewne wówczas, a może już wcześniej, siostry wydzierżawiły dalewicki majątek, same osiedlając się u najstarszej Antoniny Nowosielskiej w Szczecnie, niedaleko Kielc³⁷. Ostatecznie w pierwszej połowie 1854 r. sprzedały Dalewice szwagierce Antoniny i przyjaciółce z młodości Marii z Oeschelwitzów Nowosielskiej z Błogocic³⁸.

W latach pięćdziesiątych XIX w. Lucyna Mieroszevska, mieszkając z siostrami w Szczecnie, poświęciła się edukacji swych siostrzeńców i siostrzenic,

34 Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, rkps 6788/II, Korespondencja Mieczysława Darowskiego ojca i Mieczysława Darowskiego syna, t. 1: Lata 1834–1898. Litery A–R, s. 18.

35 AGAD, z. 353, sygn. B 1123, Zbiór rękopisów z Biblioteki Przeździeckich, Kolekcjonerska korespondencja Przeździeckich, List Lucyny Mieroszewskiej do dra Franciszka Bulikowskiego, Dalewice, 3 sierpnia 1842.

36 Jacek Piotr Mieroszewski zmarł w 1850 r. w Gorzycach w majątku swej bratanicy Julii z Mieroszewskich Wiktorowej; *Jacek Piotr Mieroszewski*, http://www.24ikp.pl/skarby/ludzie/przyjaciele/mieroszewski_jacek/tekst600.php, dostęp: 19.04.2023.

37 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 7 maja 1858, s. 751: „Od śmierci szwagra bawimy obie przy siostrze Nowosielskiej, nie mając większej na ziemi pociechy nad tę, żeby żyć wszystkie trzy razem”.

38 APK, z. 716, sygn. 24, k. 447, 452–453. Dobra dalewickie na początku lat pięćdziesiątych XIX w. dzierżawił Maksymilian Lenczowski z Wronina; K. Girtler, *Opowiadania. Pamiętniki z lat 1801–1831*, przedmowa i wyb. Z. Jabłoński, oprac. Z. Jabłoński, J. Staszal, t. I, Kraków 1971, s. 338.

nocami zaś przygotowywała prace poświęcone pedagogice, religii, literaturze i sztuce oraz tłumaczyła książki z języków francuskiego i angielskiego. W Szczecinie warunki życia w dworze były trudne. Jak sama pisała, nieraz nie miała własnego pokoju, odstępując go osobom goszczącym z dłuższymi wizytami. Po wyjeździe francuskiej guwernantki przejmowała jej obowiązki w opiece nad dziećmi³⁹. Życie w Szczecinie, spokojne i ciche, wypełnione pracą, Mierszewska lubiła, ale też tęskniła za pobytem wśród towarzystwa, zwłaszcza wyrobionego kulturalnie. Ciągnęło ją do Warszawy, gdzie zawarła znajomości wśród tamtejszych literatów i pedagogów⁴⁰. Podczas pobytu w Szczecinie Mierszewska wyjeżdżała głównie do Kielc. Tam nawiązała kontakt ze środowiskiem duchowieństwa kapitulnego, zwłaszcza kanonikiem Ignacym Domagalskim. Bywała także w Krakowie, odwiedzając członków dalszej rodziny. Wraz z siostrą Antoniną i siostrzenicą Heleną w sierpniu 1858 r. przebywała w uzdrowisku, w Szczawnicy, zwiedzając przy okazji Pieniny oraz Tatry. Pobyt w górach stał się dla niej inspiracją do podjęcia opisu tamtejszych okolic i publikacji wrażeń z podróży⁴¹.

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych XIX w. Mierszewska współpracowała z Seweryną ze Żmichowskich 1° Pruszkową, 2° Duchieńską (1816–1905), redaktorką czasopisma „Rozrywki dla Młodocianego Wieku”, która od jesieni 1847 r. prowadziła w Warszawie salon towarzyski⁴². Obie panie nie spotkały się osobiście, ale nawiązały korespondencję i współpracę związaną z publikowaniem przez Mierszewską utworów literackich (powieści, opowiadań, relacji) na łamach wydawanych przez Pruszkową „Rozrywek dla Młodocianego Wieku”. Efektem tej współpracy było opublikowanie przez Mierszewską powieści *Dwie dole*, która ukazała się w 1858 r. i – ku zmartwieniu autorki – pod dziełem wydrukowano jej pełne imię i nazwisko⁴³. W tamtym czasie Mierszew-

39 BPP, rkps 458, List Lucyny Mierszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 18 marca 1859, s. 729–733.

40 BPP, rkps 458, List Lucyny Mierszewskiej do Seweryny Pruszkowej, b.m. i d., s. 746.

41 BPP, rkps 458, List Lucyny Mierszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 13 października 1858, s. 722.

42 P. Wilkońska, *Moje wspomnienia o życiu towarzyskim w Warszawie*, z przedmową Z. Dębickiego, cz. 2, Warszawa 1907, s. 6, 11–12.

43 BPP, rkps 458, List Lucyny Mierszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 7 maja 1858, s. 749; L. Mierszewska, *Dwie dole*, „Rozrywki dla Młodocianego Wieku”, 2 (1858) s. 49–104, 212–263, 310–375. Krótka recenzja powieści i całego tomu czasopisma ukazała się na łamach „Biblioteki Warszawskiej”, 3 (1859) s. 655–656.

ska wysłała też do redaktorki „Rozrywek” relację z podróży w Pieniny i Tatry, którą obiecywała Pruszkowej w listach, ale zastrzegła konieczność ostatecznej redakcji tekstu, wyrażając zgodę na publikację pod nazwiskiem redaktorki. Tekst ten ukazał się w 1863 r. i nie był sygnowany ani nazwiskiem, ani inicjałami Mieroszewskiej⁴⁴. Inne wspomniane w listach opowiadania zapewne się nie ukazały, albo wyszły pod innymi tytułami i bez nazwiska autorki, bo nie udało się ich odnaleźć na łamach „Rozrywek dla Młodocianego Wieku”⁴⁵.

W czasie pobytu w Dalewicach i Szczecnie Lucyna Mieroszevska podjęła się pisania z zakresu nauczania i wychowania najmłodszych. Na lata pięćdziesiąte przypadło wydanie takich utworów jak: *Mała książeczka dla małych dzieci*, Kraków 1851 (wyd. drugie: Kraków 1887), *Marynia czyli przygotowanie dzieci do pierwszej Komunii, z angielskiego dziełko matkom poświęcone*, Warszawa 1854, *Rady praktyczne o początkowym wychowaniu dzieci. Epoka od 1 do 5 roku przez L. M.*, Warszawa 1856, *Nauka czytania ułatwiona. Nowy elementarz dla szółek[!] i ochron polskich*” przez L. Mieroszewską, wydanie drugie, Warszawa 1863. Jak sama zapisała we wstępie do jednej z tych książek:

Żyjąc w gronie licznej rodziny, otoczona różnego wieku i usposobienia dziećmi, które kocham jakby własne, przypatrując się z bliska potężde wywieranego wpływu rodzicielskich starań na zdrowie i charakter dzieci, widząc tyle złych w świecie skutków zaniedbania tak fizycznej, jak moralnej w nich strony w ciągu pierwszego dzieciństwa, ośmielam się przedstawić matkom niniejsze rady o pierwotnem dzieci wychowaniu, jako zbiór zadań najznakomitszych autorów, piszących w ważnym tym przedmiocie – jako owoc własnego, na żywych przykładach otrzymanego doświadczenia⁴⁶.

Być może w połowie lat pięćdziesiątych XIX w. Mieroszevska przebywała w Paryżu lub podjęła kontakty ze środowiskiem emigracyjnym. Tam ukazała

44 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, b.m. d., s. 730–732; *Beskidy, Pieniny i Tatry (wyjątek z „Dziennika podróży”)*, „Rozrywki dla Młodocianego Wieku”, 4 (1863) s. 1–61.

45 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 8 maja 1857, s. 713–717; List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, b.m. i d., s. 743–744.

46 L. M., *Rady praktyczne o początkowym wychowaniu dzieci. Epoka od 1 do 5 roku*, Warszawa 1856, s. XVI–XVII.

się bowiem książka *Albo katolicyzm albo dzicz pogańska. Rzut oka na stan Europy z powodu wojny wschodniej*, będąca jej tłumaczeniem dzieła francuskiego, opublikowanego anonimowo pt. *Le Catholicisme ou la Barbarie, coup d'Oeil sur l'Etat de Europe a l'occasion de la guerre d'Orient, accompagnè de documents peu connus et de Pièces Justificatives* (Paris 1854), wydanego po wybuchu wojny krymskiej i dotyczącego stanu chrześcijaństwa i dziejów Rosji za panowania cara Mikołaja I⁴⁷.

Zdaniem Janiny Bieniarzówny, powołującej się na wspomnienie pośmiertne opublikowane w krakowskim „Czasie”, Mioszewska w tychże latach pięćdziesiątych kierowała zakładem wychowawczym w Warszawie⁴⁸. Informację tę powtarzano w późniejszych publikacjach, nie podając żadnych bliższych szczegółów związanych z tą placówką. Wnosić można, że była to raczej prywatna pensja dla panien. Szczegółowe badania dotyczące prywatnych szkół średnich w Królestwie Polskim w okresie międzypowstaniowym nie ujawniły działalności Mioszewskiej w tym zakresie⁴⁹. Z jej listów natomiast wynikało, że ewentualną pracę w warszawskim zakładzie edukacyjnym mogłaby podjąć jedynie w okresie wrzesień 1850 – luty 1852, czyli bezpośrednio po śmierci ojca i przed śmiercią szwagra Nowosielskiego. Tymczasem pod koniec lat pięćdziesiątych pisała do Seweryny Pruszkowej:

Może też kiedy będziemy obydwie pracować w jakim zakładzie dla panienek! Cóż by za szczęście dla mnie było udzielać nauki żywym głosem w jakim instytucie krajowym! Choć daleka jestem od Pani Hofman, nie mniej gorliwie służyłabym moim rodaczkom. Energia i pragnienie działa-

47 *Albo katolicyzm albo dzicz pogańska. Rzut oka na stan Europy z powodu wojny wschodniej*, przekład z francuskiego, Paryż 1855. Książkę wydano w drukarni L. Martineta w Paryżu, w której drukowano wiele prac w języku polskim i która współpracowała z polskimi wydawcami emigracyjnymi; J. Kuzicki, *Karol Królikowski (1806–1871) – paryski księgarz i wydawca Wielkiej Emigracji*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 48 (2022) nr 1 (183), s. 262, DOI: 10.4467/25444972SMPP.21.026.13852.

48 „Czas”, nr 169, 27 lipca 1893, s. 3: „Przez pewien czas stała też na czele zakładu wychowawczego w Warszawie”; J. Bieniarzówna, *Mioszewska*, s. 815.

49 M. Czapska, *Prywatne szkoły średnie w Królestwie Polskim w latach 1831–1862*, Kielce 2002, s. 357–358.

nia rozkrzewiania czystej moralności, udzielania pomocy, oświaty, wzmagają się coraz więcej we mnie. Nieraz wre we mnie żądza pracy, a tak często powinność każe ograniczyć ją na obowiązkach domowych z dziećmi sióstr, na usługach koniecznych⁵⁰.

Jeżeli Mieroszevska formalnie podjęła pracę jako nauczycielka w Warszawie, musiałyby więc być to krótki epizod w jej biografii.

Trudności związane z zarządzaniem majątkiem dla kobiety obciążonej dziećmi wymagającymi edukacji sprawiły, że siostry zaczęły myśleć o przeniesieniu się do większego miasta. Już pod koniec lat pięćdziesiątych Lucyna Mieroszevska pisała:

Moja siostra jest w istocie w chęci zbyć się nazbyt dla niej uciążliwego gospodarstwa – interes sprzedaży traktuje się i ma się w ciągu tygodnia zadecydować, wątpię jednak, abyśmy się przenosiły do Warszawy, tylko prędzej ku Krakowu. Moja siostra ma zamiar w razie sprzedaży Szczecna kupić coś małego na granicy dla świeżego powietrza i prowizji spiżarniowych, a zimę przepędzać w Krakowie. Tam wychowanie łatwiejsze i gruntowne w szkołach nauki. To wielka rzecz dla synów⁵¹.

Sama Lucyna bardziej skłaniała się ku osiedleniu się w Warszawie ze względu na nawiązane kontakty towarzyskie i korespondencyjne z tamtejszym środowiskiem literackim. Mieroszevska przyjaźniła się ze Stanisławem Jachowiczem i jego żoną Antoniną z Osmiałowskich Jachowiczową⁵². Znała i ceniła wydawcę Kazimierza Władysława Wóycickiego, zawarła znajomość z filozofką wypowiadającą się na tematy wychowania kobiet – Eleonorą Ziemięcką. Ceniła działalność redakcyjną Józefy Śmigielskiej, zamężnej Dobieszewskiej (1820–1899), wydającej w latach 1856–1857 „Zabawy Przyjemne

50 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszevskiej do Seweryny Pruszkowej, b.m. i d., s. 741–742. Ostateczna realizacja zamiaru sprzedaży Szczecna nastąpiła dopiero w 1875 r.

51 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszevskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 7 maja 1858, s. 764.

52 Tamże; *Pochwała Stanisława Jachowicza przez Lucynę Mieroszevską*, w: S. Jachowicz, *Powiastrki i bajki z ilustracjami*, zeb. L. Posadzy, Poznań–Warszawa–Wilno–Lublin [1934], s. V–VII.

i Pożyteczne”⁵³. I choć we wspomnieniu pośmiertnym stwierdzono, że „Lucyna Mieroszowska urodzeniem, wychowaniem i tradycjami była Krakowianką”⁵⁴, to jednak w tamtym czasie Warszawa ze swym życiem politycznym i literackim ogromnie ją nęciła i pociągała. W jednym z listów do Seweryny Pruszkowej pisała: „Jakżeby to szczęśliwie było pomieszkać dłużej w Warszawie i podzielić z jej znakomitościami ów prąd umysłowy, którym cały kraj zasila”⁵⁵.

Niestety, pragnienie to się nie spełniło, a na drodze ku temu stanęły wydarzenia poprzedzające wybuch powstania styczniowego. Ów czas można uznać za punkt zwrotny w życiu Mieroszewskiej, decydujący o jej dalszym życiu. We wrześniu 1862 r. Lucyna Mieroszewska i jej siostra Antonina Nowosielska, przebywające w Warszawie w kamienicy przy ul. Marszałkowskiej, zostały wciągnięte w śledztwo władz carskich wobec studentów i uczniów szkół warszawskich. Jeden z wówczas oskarżonych, Teodor Pachucki, dwudziestoletni student Szkoły Malarstwa na Wydziale Architektury w Warszawie, pochodzący z Olkusza, pracował w czasie wakacji jako korepetytor syna Nowosielskiej – Antoniego, ucznia renomowanej szkoły prywatnej Jana Nepomucena Leszczyńskiego – i w okresie od połowy czerwca do początku września 1862 r. przebywał we dworze Nowosielskiej w Szczecnie⁵⁶. Rewizje przeprowadzone po jego powrocie do Warszawy ujawniły dwa listy Lucyny Mieroszewskiej do kanonika katedry warszawskiej ks. Ignacego Domagalskiego z 4 września oraz list do sędziego warszawskiego Józefa Zaremby z 9 września, które zawierały sformułowania wyrażające niechęć do władz carskich oraz informacje na temat przygotowań powstańczych. Pachucki miał je przekazać adresatom, ale najwidoczniej nie zdążył, i wpadły one w ręce policji carskiej. Siostry i ich służbę – lokaja Jakuba Jabłońskiego i stangreta Wincentego Gidnera – przesłuchiowano także z powodu ich kontaktów z baronem Emilem Rayskim z Szańca,

53 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, Szczecno, 7 maja 1858, s. 764, 767; M. Berkan-Jabłońska, *Kobiecość w ujęciu Józefy ze Śmigielskich Dobieszewskiej – kilka zbliżeń*, w: *Przemiany dyskursu emancypacyjnego kobiet*, seria I: *Perspektywa środkowoeuropejska*, red. A. Janicka, C. Fournier-Kiss, M. Bracka, Białystok 2019, s. 483–500.

54 „Czas”, nr 167, 25 lipca 1893, s. 3.

55 BPP, rkps 458, List Lucyny Mieroszewskiej do Seweryny Pruszkowej, b.m. i d., s. 746.

56 AGAD, z. 241, sygn. 52, s. 62–64, 187–188.

członkiem Towarzystwa Rolniczego, który wspierał manifestacje odbywające się w Warszawie w 1861 r.⁵⁷ Prawdopodobnie ta właśnie sprawa stała się powodem, dla którego Mieroszevska z jej propolską postawą była niemile widziana przez władze carskie w Królestwie Polskim. We wspomnieniu pośmiertnym zapisano:

W r. 1863 przewożenie przez granicę ważnych dla sprawy Kościoła polskiego papierów tak ją skompromitowało wobec rządu rosyjskiego, że odtąd już wzbronionym był jej wstęp do Królestwa Polskiego, z którym liczne łączyły ją węzły⁵⁸.

Zdaje się jednak, że jeszcze po powstaniu styczniowym, bo w 1866 r., Mieroszevska mieszkała wraz z siostrami w Szczecinie, albo przebywała tam w odwiedzinach⁵⁹.

Guwernantka i rezydentka na galicyjskiej prowincji

Na początku lat siedemdziesiątych XIX w. Mieroszevska była już związana z rodziną Emilii i Ksawerego Skrzyńskich z Krościenka Wyżnego pod Krosnem. Nie udało się odnaleźć informacji, kiedy i w jakim celu Mieroszevska pojawiła się w krościenieckim dworze, ale można domniemywać, że przyczyną była edukacja i zapewnienie odpowiedniego towarzystwa najmłodszej córce Skrzyńskich. Punktem styczności Mieroszewskiej ze Skrzyńskimi było życie towarzyskie w Krakowie, gdzie osoby te obracały się w tym samym środowisku spokrewnionych ze sobą rodzin, m.in. Badenich, Walewskich, Dembińskich, Skrzyneckich. Starsza córka Skrzyńskich Cecylia (ur. 1847) w 1866 r. poślubiła Stanisława Badeniego z Branic. Z kolei młodsza Maria (ur. 1853) jako nastolatka zachorowała i praktycznie nie opuszczała domu i łóżka. Lucyna Mieroszevska była świadkiem jej wyzdrowienia w maju 1871 r., które uznawano za cud i przypisywano wstawiennictwu Matki Bożej z Lourdes. To właśnie

57 Tamże, s. 192–198, 242–243. Fragment listu Mieroszewskiej do ks. Domagalskiego przywoływał Stefan Kieniewicz w kontekście opisu „leśnych ludzi”, prowadzących agitację powstańczą wśród chłopów; S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1972, s. 751.

58 „Czas”, nr 169, 27 lipca 1893, s. 3.

59 BPAUIPAN, rkps 2160, Pamiętniki Franciszka Salezego Gawrońskiego 1787–1869, k. 538.

z listu Lucyny Mieroszewskiej znane są szczegóły dotyczące tego wydarzenia⁶⁰. Przybycie Mieroszewskiej do dworu w Krościenku Wyżnym nastąpiło między październikiem 1862 r. a majem 1871 r.⁶¹ Akurat z tego okresu nie udało się odnaleźć dzienników Emilii Skrzyńskiej, dlatego nie można wskazać dokładnej daty pojawienia się Mieroszewskiej w rodzinie Skrzyńskich. Wydaje się, że ślub starszej córki i jej wyjazd z domu do majątku męża w lecie 1866 r. mógł być dobrą okazją do sprowadzenia towarzyszk dla młodszej córki, której zadaniem była kontynuacja edukacji dziewczyny, a jednocześnie zapewnienie jej opieki w czasie wyjazdów rodziców. Ton listu pisanego w maju 1871 r. sugeruje już pewną zażyłość z rodziną i osobisty stosunek z wychowanką⁶².

Ze Skrzyńskimi Mieroszewska związała się na ponad dwadzieścia lat, aż do swej śmierci. Z dziennika Emilii Skrzyńskiej można odtworzyć jej życie w latach 1877–1891. Mieroszewska towarzyszyła paniom Skrzyńskim w kilkumiesięcznej podróży do Włoch i Francji w okresie październik 1876 – maj 1877. Brała czynny udział w życiu rodziny, uczestnicząc w spotkaniach i uroczystościach, życiu towarzyskim w sąsiedztwie i wydarzeniach obchodzonych w okolicy Krosna, m.in. w koronacji cudownego obrazu Matki Bożej w Starej Wsi we wrześniu 1877 r. Towarzyszyła w wyjazdach Maryni Skrzyńskiej i pośredniczyła w załatwianiu ważnych rodzinnych spraw⁶³. Jej obecność, wrodzony optymizm i dobry humor były ważnym aspektem w pełnym trosk życiu Emilii Skrzyńskiej, więc wyjazdy panny Mieroszewskiej, a czasem choroby zmuszające do pozostania w swoim pokoju, odbierane były jako wydarzenia mocno pogłębiające smutną atmosferę w domu⁶⁴. Mieroszewska pozostała przy Skrzyńskich również po wyjściu za mąż Maryni za Kazimierza Orpiszewskiego w lipcu

60 Biblioteka Kórnicka PAN (dalej: BK), rkps 7492, Majątek kórnicki. Materiały różne dotyczące spraw kościelnych 1829–1882, List Lucyny Mieroszewskiej do Katarzyny Dąbskiej pisany z Krościenka Wyżnego, 31 maja 1871, k. 88–89v.

61 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1855–1862*, passim. W zapiskach prowadzonych do 16 października 1862 r. nie ma wzmianki o znajomości czy też przybyciu Lucyny Mieroszewskiej do Skrzyńskich.

62 BK, rkps 7492, k. 88: „Nasi panowie byli w Wiedniu, sypiałam obok Maryni w niebytności ojca, bo przez ten cały czas mieszała jakieś nerwowe niepokoje w nocy – nie mogłam więc pisywać w tej jednej chwili nocnej, którą zwykle mieszałam dla siebie”.

63 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1877–1891*, s. 246, 249, 260, 265–266.

64 Tamże, s. 271.

1883 r. Zaprzyjaźniła się z rodziną Orpiszewskich, zwłaszcza matką Kazimierza Anną z Plater-Zyberków Orpiszewską, o czym świadczył list z 2 lipca 1893 r. zawierający podziękowania za życzenia i prezent imieninowy⁶⁵. Opieką otaczała również jedyną córkę wychowanki – Imcię (Marię Immakulatę) Orpiszewską urodzoną w 1885 r., nad którą niejednokrotnie sprawowała formalną opiekę w czasie nieobecności rodziców i dziadków⁶⁶.

Wieloletni pobyt Mieroszewskiej u Skrzyńskich zaowocował więzami przywiązania i przyjaźni, o których Emilia Skrzyńska pisała: „miło nam widzieć ją [Mieroszewską] po półtrzecia miesięcznym rozłączeniu”, albo: „smutno nam bez niej [Mieroszewskiej], bo ona ożywiała najwięcej nasze domowe kółko. Zacząwszy od Imci, wszystkim nam jej brakuje”⁶⁷.

Aczkolwiek Mieroszewska była starsza od Skrzyńskiej o siedem lat, to jednak okazywała swej gospodyni szacunek, Emilia zaś pisała o niej zawsze formalnie jako o „pannie Mieroszewskiej”, nie używając jej imienia. Panie razem spędzany czas wypełniały głośną lekturą, przy czym to zawsze Mieroszewska czytała powieści (np. *Potop* Henryka Sienkiewicza), lektury religijne (kazanie jezuita ks. Henryka Jackowskiego) czy gazety⁶⁸. Łączyła je podobnie pojmowana i wyrażana głęboka religijność, stąd wspólne codzienne wyprawy na nabożeństwa do miejscowego kościoła parafialnego⁶⁹. 12 czerwca 1874 r. Mieroszewska wpisała się do Bractwa Trzeźwości w Krościenku Wyżnym⁷⁰. Należała też do bractwa Najświętszego Serca Jezusa działającego od 1873 r. w tej miejscowo-

65 Archiwum Kurii Prowincjalnej Zgromadzenia Zmartwychwstańców w Krakowie (dalej: AKPZZ), Pudło O. Orpiszewski, Listy różnych osób do Anny Orpiszewskiej, List Lucyny Mieroszewskiej z 2 lipca 1893 r.: „Przepraszam, że dziś dopiero za list Jej dziękuję i za życzenia w nim zawarte, za śliczną książkę o Męce Pańskiej, za pamięć i dobroć i łaskawość Pani tak mi zawsze drogą, nie zasłużyłam za tyle dobroci mi okazywanej, ale też umiem być za nią wdzięczna i nie mogąc nic sama, proszę Boga, aby wszystkim błogosławił i za mnie odpłacał”.

66 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1877–1891*, s. 349.

67 Tamże, s. 322, 384.

68 Tamże, s. 322, 323–324, 326, 436.

69 Tamże, s. 323–330.

70 Archiwum Parafialne w Krościenku Wyżnym, Księga trzeźwości 1874–1920, b.p.

ści⁷¹. Wraz z siostrą Heleną Darowską przystąpiła do Towarzystwa św. Salomei w Krakowie, którego działalność zawieszono w 1885 r.⁷² Przez większość życia należała do III zakonu franciszkańskiego jako tercjarka⁷³. Wielką pomoc Mieroszewska okazała podczas choroby Ksawerego Skrzyńskiego od wiosny 1891 r., wyręczając Emilię Skrzyńską w samotnym czuwaniu przy łóżu męża⁷⁴.

Mieroszewska swój pobyt w Krościenku przeplatała z wyjazdami do sióstr Heleny Darowskiej i Antoniny Nowosielskiej do Krakowa oraz do Branic, do Cecylii ze Skrzyńskich i Stanisława Badenich. To właśnie w Branicach, co najmniej od 1882 r., przebywała ukochana siostrzenica Mieroszewskiej – Helena Darowska jako towarzyska najstarszej ich córki Emilii Badenianki⁷⁵.

Emilia Skrzyńska nie wspominała o działalności pisarskiej Lucyny Mieroszewskiej, ale być może ten brak informacji wynikał z niekompletności zachowanych dzienników. Nie udało się również odnaleźć wzmianek o warunkach finansowych pobytu Mieroszewskiej u Skrzyńskich. Najpewniej przebywała u nich jako rezydentka, dysponująca własnymi środkami pieniężnymi.

Lucyna Mieroszewska zmarła 22 lipca 1893 r. w wieku 76 lat w Krakowie w domu swej siostry Heleny Darowskiej przy ul. św. Tomasza 33. Śmierć poprzedziła krótka choroba, która rozwinęła się jednak szybko i gwałtownie. Jeszcze 2 lipca w liście do Anny Orpiszewskiej Mieroszewska opisywała swój stan i wyrażała nadzieję na poprawę zdrowia. Pisała:

Było wyraźnie w woli Bożej, abym się tu rozchorowała, przyjechałam do Krakowa jeszcze prawie zdrowa, a w kilka dni już spuchłam tak, że wracać do Krościenka było już niepodobna⁷⁶.

71 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1877–1891*, s. 94.

72 „Czas”, nr 265, 19 listopada 1885, s. 2.

73 „Czas”, nr 167, 25 lipca 1893, s. 3.

74 E. z Jabłonowskich Skrzyńska, *Dzienniki z lat 1877–1891*, s. 406, 409–416, 419–420, 424–426, 434.

75 Tamże, s. 246, 249, 292, 294, 310, 384.

76 AKPZZ, Pudło O. Orpiszewski, Listy różnych osób do Anny Orpiszewskiej, List Lucyny Mieroszewskiej z 2 lipca 1893 r.

Była wdzięczna siostrze i siostrzenicom za opiekę. Helena Darowska w liście do Anny Orpiszewskiej, opisując ostatnie chwile życia siostry, donosiła:

Serce mi pękało, patrząc na to z dnia na dzień uciekające życie, na te cierpienia, na tę walkę ze śmiercią zdrowych i silnych jeszcze organów, które puchlina stopniowo zajmowała, a one opierały się jej silnie, na tę gotowość spełnienia woli Bożej, pomimo żalu opuszczania nas wszystkich, bo mówiła do mnie parę razy „wielka to ofiara porzucać was”⁷⁷.

Pogrzeb Lucyny Mieroszewskiej odbył się 24 lipca, natomiast nabożeństwo żałobne odprawiono 27 lipca 1893 r. w kościele Reformatorów w Krakowie⁷⁸. Spoczęła na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie w grobie rodzinnym. O jej śmierci, oprócz wspomnianego krakowskiego „Czasu”, informował też warszawski „Tygodnik Ilustrowany”, zwracając uwagę na to, że była autorką książek dla dzieci⁷⁹.

Lucyna Mieroszevska, urodzona w rodzinie szlacheckiej i przygotowana do życia na poziomie zamożnego ziemiaństwa, na skutek okoliczności rodzinnych, politycznych i gospodarczych straciła podstawy swej egzystencji. Z pozycji córki senatora zeszała do roli guwernantki i rezydentki przy obcej rodzinie. Na skutek swego zaangażowania patriotycznego straciła możliwość wyboru miejsca zamieszkania. Zaakceptowała jednak zmiany w swym życiu i podjęła aktywne działania w zakresie własnego utrzymania. Rozwijiała przy tym zainteresowania literackie i pedagogiczne, publikując prace własne oraz tłumaczenia z języków obcych. Angażowała się w pomoc powstańcom i emigrantom, działała w bractwach i towarzystwach religijnych, do ostatnich miesięcy życia poświęcała się temu, co stanowiło rdzeń jej życia – opiece nad dzieckiem i towarzyszeniem w codziennej egzystencji bliskim.

77 Tamże, Pudło O. Orpiszewski. Listy różnych osób do Anny Orpiszewskiej, List Heleny Darowskiej z 27 lipca VII 1893 r.

78 Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, rkps 224649 V – Mie – Mitt 515, Klepsydra informująca o śmierci Lucyny Mieroszewskiej.

79 „Tygodnik Ilustrowany”, nr 189, 12 sierpnia 1893, s. 111.

Streszczenie: Lucyna Mieroszewska, urodzona w 1817 r. w zamożnej rodzinie ziemiańskiej, to jedna z pierwszych polskich autorek poradników pedagogicznych oraz książek do nauki czytania dla dzieci. Wychowana w kręgu elity Krakowa i przygotowana do życia w sferach zamożnego ziemiaństwa na skutek okoliczności rodzinnych, politycznych i gospodarczych utraciła podstawy swej egzystencji. Z pozycji córki senatora zesłała do roli guwernantki i osoby towarzyszącej obcej rodzinie. Wskutek swego poparcia dla powstania styczniowego w 1863 r. straciła możliwość wyboru miejsca zamieszkania. Zaakceptowała jednak zmiany w życiu i podjęła aktywne działania w zakresie własnego utrzymania. Zajmowała się wychowaniem dzieci swych siostr oraz dziewcząt z galicyjskich rodzin ziemiańskich. Rozwijiała przy tym własne zainteresowania literackie i pedagogiczne, publikując prace własne i tłumaczenia z języków obcych. Artykuł ma na celu zweryfikowanie podstawowych informacji biograficznych oraz uzupełnienie luk w biografii na podstawie niewykorzystanych do tej pory źródeł rękopiśmiennych.

Słowa kluczowe: Lucyna Mieroszewska, edukacja, guwernantka, wychowanie, Galicja, powstanie styczniowe.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
z. 241, sygn. 52, Stała Komisja Wojenno-Śledcza ustanowiona przy Namiestniku i Głównodowodzącym Wojskami w Królestwie Polskim.
z. 353, sygn. B 1123, Zbiór rękopisów z Biblioteki Przeździeckich.

Archiwum Kurii Prowincjalnej Zgromadzenia Zmartwychwstańców w Krakowie

Pudło O. Orpiszewski. Listy różnych osób do Anny Orpiszewskiej, List Lucyny Mieroszewskiej z 2 lipca 1893 r.; List Heleny Darowskiej z 27 lipca VII 1893 r.

Archiwum Narodowe w Krakowie

z. 328, Akta Stanu Cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej NMP w Krakowie, sygn. 26; sygn. 27; sygn. 34; sygn. 114; sygn. 128; sygn.140; sygn. 144.

Archiwum Państwowe w Kielcach

z. 716, sygn. 24, Akta hipoteczne dóbr ziemskich powiatu miechowskiego.

Archiwum Parafialne w Krościenku Wyżnym

Księga trzeźwości 1874–1920.

Biblioteka Kórnicka PAN w Poznaniu

rkps 7492, Majątek kórnicki. Materiały różne dotyczące spraw kościelnych 1829–1882.

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

rkps 224649 V – Mie – Mitt 515.

Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

rkps 2160, Pamiętniki Franciszka Salezego Gawrońskiego 1787–1869;

rkps 2164, t. 4, Bruliony listów F. S. Gawrońskiego 1834–1838;

rkps 2164, t. 5, Bruliony listów F. S. Gawrońskiego 1840–1849.

Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu

rkps 6788/II, Korespondencja Mieczysława Darowskiego ojca i Mieczysława Darowskiego syna, t. 1: Lata 1834–1898. Litery A–R.

Biblioteka Polska w Paryżu

rkps 458, Papiery emigrantów. Litera „D”.

Źródła drukowane

Albo katolicyzm albo dzicz pogańska. Rzut oka na stan Europy z powodu wojny wschodniej, Paryż 1855.

Beskidy, Pieniny i Tatry (wyjątek z „Dziennika podróży”), „Rozrywki dla Młodocianego Wieku”, 4 (1863) s. 14–61.

Darowska z Mieroszewskich H., *Dwa lata moich wspomnień z życia krakowskiego 1836–1837*, w: *Kapitan i dwie panny. Krakowskie pamiętniki z XIX wieku*, przyg. do druku I. Homola, B. Łopuszański, Kraków 1980, s. 28–122. .

Darowska z Mieroszewskich H., *Uwagi i wspomnienia z życia towarzyskiego w Krakowie 1831–1837. Dodatek*, w: *Kapitan i dwie panny. Krakowskie pamiętniki z XIX wieku*, przyg. do druku I. Homola, B. Łopuszański, Kraków 1980, s. 123–154.

Gawroński F. S., *Latopismo rodzinne mego żywota... Wybór z lat 1832–1845*, oprac. M. Buczek, B. Schnaydrowa, „Rocznik Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie”, 13 (1967) s. 201–238.

Girtler K., *Opowiadania. Pamiętniki z lat 1801–1831*, przedmowa i wyb. Z. Jabłoński, oprac. Z. Jabłoński, J. Staszal, t. 1, Kraków 1971.

Mieroszewscy S. i S., *Wspomnienia lat ubiegłych*, przyg. do druku M. i H. Baryczowie, Kraków 1984.

Mieroszewska L., *Dwie dole*, „Rozrywki dla Młodocianego Wieku”, 2 (1858) s. 49–104, 212–263, 310–375.

Pamiętnik R. 1830/31 i kronika pamiętnikowa (1787–1831) pułkownika Franciszka Salezego Gawrońskiego, wyd. J. Czubek, Kraków 1916.

Pochwała Stanisława Jachowicza przez Lucynę Mieroszewską, w: S. Jachowicz, *Powiastrki i bajki z ilustracjami*, zeb. L. Posadzy, Poznań–Warszawa–Wilno–Lublin [1934], s. V–VII. .

Rady praktyczne o początkowym wychowaniu dzieci. Epoka od 1 do 5 roku przez L. M., Warszawa 1856.

Skrzyńska z Jabłonowskich E., *Dzienniki z lat 1855–1862*, do druku przyg., wstępem i komentarzem opatrzyli B. Lorens, J. Kuzicki, Rzeszów 2021.

Skrzyńska z Jabłonowskich E., *Dzienniki z lat 1877–1891*, do druku przyg., wstępem i komentarzem opatrzyli B. Lorens, J. Kuzicki, Rzeszów 2022.

Wilkońska P., *Moje wspomnienia o życiu towarzyskiem w Warszawie*, z przedmową Z. Dębickiego, cz. 2, Warszawa 1907.

„Biblioteka Warszawska”, 1859, t. 3.

„Czas”, nr 265, 19 listopada 1885; nr 167,25 lipca 1893; nr 169, 27 lipca 1893.

„Jutrzenka”, nr 5, 27 marca 1848; nr 9, 31 marca 1848; nr 11, 3 kwietnia 1848; nr 19, 12 kwietnia 1848.

„Tygodnik Ilustrowany”, nr 189, 12 sierpnia 1893.

Opracowania

Berkan-Jabłońska M., *Kobiecość w ujęciu Józefy ze Śmigielskich Dobieszewskiej – kilka zbliżeń*, w: *Przemiany dyskursu emancypacyjnego kobiet*, seria I: *Perspektywa środkowoeuropejska*, red. A. Janicka, C. Fournier-Kiss, M. Bracka, Białystok 2019, s. 483–500.

Bieniarzówna J., *Mieroszewska (Mieroszowska) Lucyna*, krypt. L. M., w: *Polski słownik biograficzny*, red. E. Rostworowski, t. 20, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1975, s. 815.

Bieniarzówna J., *Mieroszewski Jacek Piotr h. Ślepowron*, w: *Polski słownik biograficzny*, red. E. Rostworowski, t. 20, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 816–818.

Bołdyrew A., *Matka i dziecko w rodzinie polskiej. Ewolucja modelu życia rodzinnego w latach 1795–1918*, Warszawa 2008.

Brzózka J., *Dzieje rodziny Florkiewiczów herbu Ozdoba z Młoszowej w XIX wieku*, Kraków 2006.

Czapska M., *Prywatne szkoły średnie w Królestwie Polskim w latach 1831–1862*, Kielce 2002.

Falkowska J., *Ambasadorki wychowania. Poglądy pedagogiczne polskich kobiet w II połowie XIX i początkach XX wieku*, Toruń 2018.

Falkowska J., *Wychowanie religijne w rodzinie. Dwugłós Lucyny Mieroszewskiej (1818–1893) i Stefanii Marciszewskiej–Posadzowej (1874–1855)*, w: *Religie a wychowanie do dialogu. Idee edukacyjne, filozoficzno-antropologiczne i teologiczne*, red. M. S. Wierzbiński, Warszawa 2018, s. 45–56.

Gąsior R., Matula T., *Szkoła Sióstr Prezentek w Krakowie w latach 1627–1918*, Lublin 1998.

Grodziski S., *Rzeczpospolita Krakowska, jej lata i ludzie*, Kraków 2012.

Homola I., Łopuszański B., *Wstęp*, w: *Kapitan i dwie panny. Krakowskie pamiątki z XIX wieku*, przyg. do druku I. Homola, B. Łopuszański, Kraków 1980, s. 5–25.

Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1972.

Kuzicki J., *Karol Królikowski (1806–1871) – paryski księgarz i wydawca Wielkiej Emigracji*, „*Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*”, 48 (2022) nr 1(183), s. 245–272, DOI: 10.4467/25444972SMPP.21.026.13852.

Stawiak-Ososińska M., *Wychowanie domowe dziewcząt w świetle poglądów publicystów pierwszej połowy XIX wieku w Królestwie Polskim (rola i zadania*

matki w domowym wychowaniu córek), „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, 14 (2003) s. 285–300.